

Ірина Личенко

Навчально-науковий інститут права та психології
 Національного університету “Львівська політехніка”,
 доктор юридичних наук, доцент,
 професор кафедри цивільного права та процесу
 lychenko7@gmail.com

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ ТА ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

© Личенко І., 2017

Визначено напрями вдосконалення юридичної освіти та фахової підготовки працівників правоохоронних органів України на основі використання досвіду ЄС у цій сфері. Сформовано завдання реформування юридичної освіти, досліджено практику підготовки юристів та працівників правоохоронних органів у країнах ЄС, доведено переваги тренінгових форм навчання за умов максимальної імітації реальних ситуацій. З'ясовано наукові підходи до проведення цих реформ та наголошено, що їхня реалізація здатна вплинути на якісний критерій оцінювання результативності юридичної освіти в Україні.

Ключові слова: юридична освіта; освітні послуги; правоохоронні органи; підготовка працівників правоохоронних органів; правоохоронна діяльність; Національна поліція; публічне управління.

Ірина Лыченко

НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЮРИДИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ПОДГОТОВКИ РАБОТНИКОВ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ УКРАИНЫ НА ОСНОВЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЕВРОПЕЙСКОГО ОПЫТА

Статья посвящена определению направлений совершенствования юридического образования и профессиональной подготовки работников правоохранительных органов Украины на основе использования опыта ЕС в этой сфере. В статье определены задачи реформирования юридического образования, исследована практика подготовки юристов и сотрудников правоохранительных органов в странах ЕС, доказано преимущества тренинговых форм обучения в условиях максимальной имитации реальных ситуаций. В статье выяснено научные подходы к проведению этих реформ и отмечено, что их реализация способна повлиять на качественный критерий оценки результативности юридического образования в Украине.

Ключевые слова: юридическое образование; образовательные услуги; правоохранительные органы; подготовка сотрудников правоохранительных органов; правоохранительная деятельность; Национальная полиция; публичное управление.

AREAS OF IMPROVEMENT LEGAL EDUCATION AND TRAINING OF THE LAW ENFORCEMENT OFFICIALS IN UKRAINE ON THE BASIS OF USE EUROPEAN EXPERIENCE

The article is devoted to the definition of areas of improvement of legal education and professional training of law enforcement bodies of Ukraine on the basis of the EU experience in this area. The article is devoted to the task of reforming legal education, research training practice lawyers and law enforcement officials in the EU, proved the benefits of training learning conditions for maximum simulation of real situations. In the article is scientific approaches to these reforms and stressed that their implementation is able to influence the quality criterion for evaluation of legal education in Ukraine.

Key words: legal education; educational services; law enforcement; training of the law enforcement officials; national police; public administration.

Постановка проблеми. У результаті глибоких формаційних перетворень, які охопили різні сфери суспільної дійсності України та пов'язані з адаптацією вітчизняного законодавства до стандартів та загальноприйнятих у країнах Європейського Союзу вимог, виникла потреба перегляду усталених підходів до змісту, форм та методів освітньої діяльності у вищих навчальних закладах України, які готують фахівців за юридичною спеціальністю. Відсутність ефективної системи підготовки працівників правоохоронних органів негативно позначається на правоохоронній діяльності та правопорядку в Україні загалом. Формування ефективної системи підготовки правоохоронців та фахівців за юридичною спеціальністю є необхідною умовою сьогодення.

Аналіз дослідження проблеми. Окремі доктринальні погляди та сучасні підходи до проблеми удосконалення освіти в Україні, модернізації освітніх програм та обґрунтування доцільності впровадження у вітчизняну освітню практику новаций, які апробовані в країнах ЄС, були представлені у працях В. Андрущенка, О. Дніпрова, В. Заросила, С. Клепка, В. Кременя, В. Лугового, О. Навроцького та багатьох інших. Проблема удосконалення освітньої діяльності також присвячено праці М. Шелера, Е. Тофлера, З. Бжезинського. Використання цих наукових розробок та врахування специфіки реформування юридичної сфери в Україні, трансформації публічного управління, реформування сучасних органів влади є запорукою удосконалення вітчизняної юридичної освіти.

Мета статті полягає у з'ясуванні напрямів вдосконалення юридичної освіти та фахової підготовки працівників правоохоронних органів України на основі використання досвіду ЄС у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Стан юридичної освіти обумовлений багатьма чинниками. Вони проявляються як кількісні та якісні параметри оцінювання реалізації освітньої програми підготовки майбутніх фахівців. Важливими кількісними параметрами є кількість навчальних закладів, які проводять освітню діяльність у юридичній сфері, фахівців з відповідними науковими ступенями та вченими званнями тощо. Якісний показник складніше оцінювати, оскільки відображається у заповненні вакансій на ринку праці, проявляється через підвищення якості

правоохоронної діяльності, скорочення кількості правопорушень та підвищення рівня задоволеності населення якістю надання адміністративних послуг фахівцями юридичної сфери. Досягнення високого рівня цього показника потребує системних змін у юридичній освіті, перегляду усталених концепцій надання освітніх послуг юридичного напрямку.

Сучасні правові засади вищої юридичної освіти в Україні визначені Законом України “Про вищу освіту” від 1 липня 2014 р. № 1556-VII, Ліцензійними умовами надання освітніх послуг у сфері вищої освіти, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 24 грудня 2003 р. № 847, Наказом МОН України “Про особливості формування навчальних планів на 2015/2016 навчальний рік” від 26 січня 2015 р. № 47, Порядком працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 1996 р. № 992.

Розвиток та урізноманітнення суспільних відносин щодо протидії незаконній діяльності в Україні, з урахуванням змін у економічній та юридичній сферах, вимагають формування нової, ефективної системи підготовки майбутніх юристів, правоохоронців, правозахисників, орієнтованої на людиноцентристські начала правоохоронної роботи, посилення практичної підготовки майбутніх правоохоронців та правозахисників, розширення сфери надання послуг у сфері юридичної освіти, підготовку кадрів для допомоги правоохоронним органам, участі у різних громадських програмах протидії правопорушенням, посилення орієнтації на профілактичну роботу, вміння працювати в команді та побудову координаційних зв'язків між суб'єктами правоохоронної діяльності.

Як стверджує В. В. Біліченко, реформування правоохоронних органів в Україні потрібно спрямовувати на зміну пріоритетів їхньої діяльності – з державно орієнтованих на суспільно орієнтовані. Актуальність реформ зумовлена тим, що традиційні стратегії поліцейської діяльності вже не задовольняють суспільство [1, с. 43]. Це повинно відобразитися на навчальному процесі майбутніх працівників правоохоронних органів.

Також важливим завданням реформування юридичної освіти є розроблення нормативно-правової основи для поєднання теоретичного та практичного навчання під час підготовки студентів-юристів. На важливості цього питання вже неодноразово наголошувалося у вітчизняній науковій літературі [2, с. 123].

Основні проблеми пов'язані з відсутністю ефективних методичних рекомендацій та механізмів контролю, неупередженої оцінки результатів практичної підготовки студентів. Набуття практичних навичок часто є формальними, а їхня комплексність та ґрунтовність пов'язується з матеріалами звіту чи якістю зібраних під час практики формальних документів [1, с. 124].

Зовсім іншою є практика підготовки юристів та працівників правоохоронних органів у країнах Європейського Союзу. Наприклад, у Німеччині є декілька поліцейських освітніх інститутів. Визначальним під час навчання є забезпечення його тісного зв'язку з поліцейською практикою. Обов'язковою вимогою до абітурієнтів є наявність середньої освіти та водійських прав.

Цікавим для нас є досвід добору майбутніх студентів, що зменшує ймовірність незаконного впливу та корупційних ризиків. Так, добір майбутніх студентів здійснюється незалежним спеціалізованим центром на основі тестування, що дає змогу оцінити не лише обсяг знань, але й загальний рівень інтелекту, особливості психології та фізичної підготовки абітурієнта. Розподіл абітурієнтів, які склали тестування, проводиться між різними інститутами. Термін навчання у поліцейській освітньому інституті становить три роки. Окрім теоретичної підготовки правоохоронців з таких дисциплін, як кримінальний процес, криміналістика, конституційне право, соціологія, психологія тощо, структура навчання охоплює великі блоки практичних занять. Протягом першого та другого року навчання студенти проходять практичне закріплення вивченого теоретичного матеріалу. Третій навчальний рік передбачає великий практичний курс підготовки фахівців. Навчання відбувається в практичному поліцейському інституті, потім безпосередньо у поліцейській дільниці, після чого складають кваліфікаційний іспит [3].

Теоретична підготовка працівників правоохоронних органів України повинна відбуватися в тісному зв'язку з практикою. Як зазначають фахівці, потрібно докорінно змінювати структуру тактико-спеціальних занять працівників правоохоронних органів. Заняття повинні зводитися до

тренінгів з відпрацювання тактичних прийомів дій у типових та екстремальних ситуаціях в умовах тактичних полігонів. Саме в умовах тактичного полігону чи тактичного містечка можна комбінувати елементи тактичної, вогневої, спеціальної фізичної та психологічної підготовки, моделювати ситуації [4, с. 183–184].

У навчальних закладах правоохоронної спрямованості в країнах Європейського Союзу (Франція, Німеччина, Австрія та інші) є спеціальні працівники, які допомагають змодельовати суспільно-небезпечні діяння та відтворити різні прояви правопорушень для формування ефективної моделі поведінки майбутніх правоохоронців. Практична підготовка правоохоронців здебільшого передбачає постійне проведення тренінгів, оволодіння практичними вміннями вирішення конфліктів без застосування спеціальних засобів та зброї, організації дорожнього руху, оформлення матеріалів за результатами вчинення правопорушення чи злочину, проведення спеціальних заходів у межах попереднього слідства, протидії масовим заворушенням.

Фахівці наголошують на важливості якісно нового підходу до подолання проблеми вогневої підготовки майбутніх поліцейських. Важливим аспектом, який може покращити стрілецьку підготовку кандидатів на службу у підрозділах патрульної поліції, є збільшення кількості практичних занять, враховуючи, що слід набути вміння стріляти в обмежений час, зі зміною положень для стрільби, з-за укриття і зі зміною магазину. Науковці пропонують створювати незалежні центри, наприклад, на базі спеціалізованих навчальних закладів чи громадських організацій, які, за умови залучення висококваліфікованих фахівців, могли б об'єктивно оцінювати рівень підготовки [5, с. 58–59].

Тренінгові форми навчання за умов максимальної імітації реальних ситуацій дають змогу більшою мірою адаптувати правоохоронців до типових та екстремальних ситуацій, забезпечують професійність їхніх дій.

Не менш важливим є розширення надання освітніх послуг в юридичній сфері та підготовки кадрів для різних програм правоохоронної діяльності.

Прикладом реалізації цього напрямку юридичної освіти є ідея функціонування Народних поліцейських академій у Великобританії. Програма підготовки представників громадськості, які допомагають реалізовувати правоохоронну діяльність, передбачала залучення громадян до роботи в добровільній (спеціальній) поліції (Special Constabulary) та навчання в Народній поліцейській академії (Citizens Police Academy). Метою діяльності Поліцейської вечірньої школи, створеної у 1977 році, стала ідея покращення розумінням характеру і завдань поліцейської діяльності [6].

У цьому органі створено посади спеціального констебля (special), керівника ділянки (section officer), керівника підрозділу (sub-divisional officer), керівника відділу (divisional commandant), шефа добровільної поліції (chief commandant). За цим зразком у 1998 р. сформовано Корпус помічників поліції у Словацькій Республіці [7].

Юридична освіта майбутніх працівників правоохоронних органів повинна виходити з пріоритету профілактичної роботи. В Україні впроваджують людиноцентристську ідеологію у всі державні процеси. Заходам примусу відводиться другорядна роль у здійсненні регулятивного впливу на суспільну систему та окремих громадян. У зв'язку з цим підвищення рівня захищеності прав та законних інтересів громадян пов'язано з переглядом завдань та функцій суб'єктів управлінської діяльності, перетворення їх на систему органів публічного управління з широким колом повноважень щодо захисту правових можливостей громадян. Ці тенденції повинні бути чітко відображені на програмі підготовки майбутніх державних службовців, правоохоронців, інших працівників юридичної сфери.

Під час підготовки працівників Національної поліції також важливими є навички наведення психологічного контакту з населенням, педагогічні та комунікативні навички, набуття яких повинно відбуватися під час освітнього процесу. У 2016 р. в Національній поліції України презентували проект вдосконалення процесу комунікації між поліцейськими і загальноосвітніми установами Community policing. Як заявила Хатія Деканоїдзе, взаємодія між батьками, школами і поліцейськими – це дуже важливо. Діти повинні уявляти, що означає бути поліцейським, які

взаємозв'язки виникають між поліцейськими та громадянами. Довіра починається з майбутніх поколінь [8].

Безперечно, досвід країн Європейського Союзу, свідчить, що ефективна правоохоронна діяльність спирається на партнерство, об'єднання зусиль органів публічної влади, громадськості задля вирішення актуальних проблем суспільного розвитку. Тому важливим на шляху вдосконалення практичної підготовки фахівців у юридичній сфері є орієнтація на формування у студентів вміння працювати в команді, побудову координаційних зв'язків.

Найважливішим критерієм оцінки юридичних вишів є якісний критерій: здатність вишу готувати професійних юристів, кваліфікованих правоохоронців. Визначати ж цей рівень повинні, мабуть, не тільки самі юридичні вузи, але і їх природні "партнери" – правоохоронні органи, органи публічного управління, відповідні недержавні структури. Саме вони, "споживачі", добре знаючи потреби практики і кон'юнктуру, можуть з достатньою точністю визначити рівень підготовки фахівців у тому чи іншому виші і підказати деякі, найперспективніші, з погляду практичних потреб країни, шляхи їх розвитку і вдосконалення [9, с. 222–232].

Висновки. Система юридичної освіти в Україні динамічно розвивається, удосконалюється, відображає зміни законодавства, суспільно-політичні та правові зміни держави. Використання кращого європейського досвіду та гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами у сфері підготовки правоохоронців та фахівців юридичного напрямку є важливою умовою сучасних трансформацій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Більченко В. В. Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні / В. В. Більченко // *Теорія та практика правоохоронної діяльності: Міжнародна науково-практична конференція (11 листопада 2016 року) / упор. Ю. С. Назар.* – Львів : ЛьвДУВС, 2016. – С. 42–45.
2. Фігель Ю. О. Роль практичної професійної діяльності в освітньому процесі студентів юридичних спеціальностей / Ю. О. Фігель // *Право і безпека : науковий журнал.* – 2010. – № 4. – С. 122–126.
3. Система полицейского образования в Германии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bygeo.ru/strany/germaniya/1517-sistema-policeyskogo-obrazovaniya-v-germanii.html>.
4. Красницький І. В. Деякі аспекти тренінгового навчання поліцейських на тактичних полігонах / І. В. Красницький, Ю. Р. Йосипів // *Теорія та практика правоохоронної діяльності : Міжнар. наук.-практ. конф. (11 листопада 2016 року) / упоряд. Ю. С. Назар.* – Львів : ЛьвДУВС, 2016. – С. 181–184.
5. Винярчук І. С. Проблемні питання вогневої підготовки на сучасному етапі реформування Національної поліції України / І. С. Винярчук // *Теорія та практика правоохоронної діяльності: Міжнародна науково-практична конференція (11 листопада 2016 року) / упор. Ю. С. Назар.* – Львів : ЛьвДУВС, 2016. – С. 57–60.
6. Зарубежный опыт охраны общественного порядка с акцентом на предупреждение преступлений [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ormvd.ru/pubs/15218>.
7. Головкина А. Зарубежный опыт разработки программ профилактики правонарушений / А. Головкина, Н. Потоцкий [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litterref.ru/yfsjgemerjgeotrmer.html>.
8. Целью проекта является улучшение коммуникации между полицией и школами <http://112.ua/obshchestvo/v-nacpolicii-prezentovali-proekt-community-policing-304683.html>.
9. Марченко, М. Н. Юридическое образование. Состояние и перспективы развития / М. Н. Марченко. // *Правоведение.* – 1999. – № 3. – С. 222–232.

REFERENCES

1. Bil'chenko V. V. *Svitovyy dosvid pidhotovky kadriv politsiyi ta yoho vprovadzhennya v Ukrayini* [World experience training police and its implementation in Ukraine]. *Teoriya ta praktyka pravookhoronnoyi diyal'nosti: Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya* [Theory and Practice of Law Enforcement: International Scientific Conference]. L'viv, 2016, pp. 42–45.
2. Fihel' Yu. O. *Rol' praktychnoyi profesiynoyi diyal'nosti v osvith'omu protsesi studentiv yurydychnykh spetsial'nostey* [The role of professional practice in education law students]. *Pravo i bezpeka : naukovyy zhurnal*, 2010,

Vol. 4, pp. 122–126. 3. *Sistema politseyskogo obrazovaniya v Germanii* [Police education system in Germany]. Available at: <http://www.bygeo.ru/strany/germaniya/1517-sistema-policeyskogo-obrazovaniya-v-germanii.html>. (accessed 20.12.2016) (In Russian). 4. Krasnyts'kyy I. V., Yosypiv Yu. R. *Deyaki aspekty treninhovoho navchannya politseys'kykh na taktychnykh polihonakh* [Some aspects of training police training on tactical grounds]. Teoriya ta praktyka pravookhoronnoyi diyal'nosti: Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya [Theory and Practice of Law Enforcement: International Scientific Conference]. L'viv, 2016, pp. 181–184. 5. Vynyarchuk I. S. *Problemni pytannya vohnevoyi pidhotovky na suchasnomu etapi reformuvannya Natsional'noyi politsiyi Ukrainy* [Problems of fire training at the present stage of reforming the National Police of Ukraine] Teoriya ta praktyka pravookhoronnoyi diyal'nosti: Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya [Theory and Practice of Law Enforcement: International Scientific Conference]. L'viv, 2016, pp. 57–60. 6. *Zarubezhnyy opyt okhrany obshchestvennogo poryadka s aktsentom na preduprezhdenie prestupleniy* [Problems of fire training at the present stage of reforming the National Police of Ukraine]. Available at: <http://www.ormvd.ru/pubs/15218>. (accessed 20.12.2016) (In Russian). 7. Golovkina A., Pototskiy N. *Zarubezhnyy opyt razrobotki programm profilaktiki pravonarusheniy* [Foreign experience in the development of crime prevention programs]. Available at: <http://litterref.ru/yfsjgemerjgeotrmer.html>. (accessed 20.12.2016) (In Russian). 8. *Tsel'yu proekta yavlyaetsya uluchshenie komunikatsii mezhdou politsiyey i shkolami* [The aim of the project is to improve communication between police and schools]. Available at: <http://112.ua/obshchestvo/v-nacpolicii-prezentovali-proekt-community-policing-304683.html>. (accessed 20.12.2016) (In Russian). 9. Marchenko, M. N. *Yuridicheskoe obrazovanie. Sostoyanie i perspektivy razvitiya* [Legal education. Status and prospects of development]. Pravovedenie, 1999, Vol. 3, pp. 222–232.

Дата надходження: 21.12.2016 р.